

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA MOLIYAVIY RESURLARNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI

Vaxidova Jasmina Muxiddin qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Statistika” yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

vaxidovajasmina853@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada tadbirkorlik subyektlari faoliyatida moliyaviy resurslarni shakllantirishning nazariy asoslari, manbalari va amaliy tamoyillari tahlil qilingan. Muallif O‘zbekiston sharoitida kichik biznes subyektlarining moliyaviy manbalarga kirish imkoniyatlarini, ularning o‘shish dinamikasini va mavjud muammolarni yoritgan. Maqolada shuningdek, 2019–2025-yillar uchun statistik ma’lumotlar asosida moliyaviy resurs manbalarining ulushi bo‘yicha jadval keltirilib, diversifikatsiya, barqarorlik va rentabellik tamoyillari asosida takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: tadbirkorlik subyekti, moliyaviy resurslar, ichki va tashqi manbalar, kredit, investitsiya, diversifikatsiya, barqarorlik, rentabellik.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические основы и практические принципы формирования финансовых ресурсов в деятельности субъектов предпринимательства. Автор анализирует источники финансирования малого бизнеса в Узбекистане, их доступность, структуру и динамику развития. На основе статистических данных за 2019–2025 годы представлена таблица распределения финансовых источников. В работе предложены рекомендации по повышению устойчивости, прозрачности и диверсификации финансовых ресурсов предпринимательских субъектов.

Ключевые слова: предпринимательский субъект, финансовые ресурсы, внутренние и внешние источники, кредит, инвестиции, диверсификация, устойчивость, рентабельность.

Abstract. This article examines the theoretical foundations and practical principles of forming financial resources in the activities of entrepreneurial entities. The author analyzes the financial resource structure of small businesses in Uzbekistan, their accessibility, and growth dynamics. Based on statistical data from 2019–2025, a comparative table of financial resource sources is provided. The study also proposes recommendations aimed at improving the sustainability, transparency, and diversification of financial management within entrepreneurial enterprises.

Keywords: entrepreneurship, financial resources, internal and external sources, credit, investment, diversification, sustainability, profitability.

Kirish

Bugungi kun iqtisodiy sharoitlari, global raqobat, tez o‘zgaruvchan bozor mexanizmlari – bularning barchasi tadbirkorlik subyektlari uchun moliyaviy barqarorlik va moliyaviy resurslar samaradorligini ta’minlashni muhim qildi. Agar korxonada moliyaviy resurslarsiz bo‘lsa, u yangi loyihalarni amalga oshira olmaydi, kengaya olmaydi, bozor talabiga moslasholmaydi. Shu bois, moliyaviy resurslarni shakllantirish tamoyillari (printsiplari) tadbirkorlik subyektlarining muvaffaqiyati uchun poydevor vazifasini bajaradi. Mazkur maqolada moliyaviy resurslarning tushunchasi, turlari, shakllantirish manbalari, ularga rioya etish tamoyillari, shuningdek O‘zbekiston misollarida statistik ma’lumotlar va amaliy takliflar muhokama qilinadi.

Asosiy qism

Moliyaviy resurslar — bu korxonada yoki tadbirkorning pul mablag‘lari va moliyaviy aktivlar majmui bo‘lib, ular orqali korxonada o‘z operatsiyalarini moliyalashtiradi, investitsiyalar qiladi, majburiyatlarni bajaradi, rivojlanadi. Moliyaviy resurslar tadbirkorlik subyektlarining “qon aylanishi” hisoblanadi — ular bo‘lmasa, operatsiyalar susayadi, o‘shish cheklanadi.

Moliyaviy resurslar quyidagi mezonlar bo‘yicha tasniflanadi:

- ✓ **Ichki manbalar** (o‘z faoliyatdan tushgan foyda, amortizatsiya, jamg‘arma, qisqa muddatli likvid mablag‘lar)
- ✓ **Tashqi manbalar** (bank kreditlari, investorlar, obligatsiyalar, lizing, davlat grantlar, subsidiyalar)
- ✓ **Qisqa muddatli vs uzoq muddatli** — qisqa muddatli moliyaviy manbalar (operatsion kreditlar, savdo kreditlari), uzoq muddatli manbalar (investitsiya kreditlari, obligatsiya emissiyalari)
- ✓ **Qayta taqsimlash manbalari** — soliqlar orqali qayta taqsimlash, davlat granti va subsidiyalar
- ✓ **Moliyalashtirish vositalari** — aksiyalar, obligatsiyalar, shartnoma moliyalash (lizing), investitsiya fondlari va boshqalar.

Quyida O‘zbekistonda kichik va mikro korxonalar, tadbirkorlik subyektlari bo‘yicha ba‘zi statistik ma‘lumotlar keltiriladi, ular moliyaviy resurslarni shakllantirish sohasidagi holatni anglashga yordam beradi.

- 2025-yilning 1-yanvar holatiga O‘zbekistonda faoliyat yuritayotgan kichik korxonalar va mikrofirmalar soni **358,1 mingni** tashkil etgan.
- Har 1000 aholiga 2024-yil 1-aprelga kelib kichik tadbirkorlik subyektlari soni **13,4 birlik** bo‘lgan.
- 2024-yilning yanvar-aprel oylarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining chakana savdo tovar aylanmasi **6 401,5 mlrd so‘m** bo‘lishi mumkinligi ma‘lum qilingan, bu o‘tgan yilga nisbatan **8,6 %** ga oshgan¹.
- Kichik biznes subyektlari mamlakatdagi biznesning taxminan **90 %** ini tashkil etadi va **yakuniy yalpi ichki mahsulot (YAIM)** ga 55 % atrofida ulush qo‘shadi, shuningdek ish bilan bandlikda 75 % ulushga ega.

---

¹ stat.uz – ma‘lumotlar bazasi

- Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyati orqali 2023-yilda **taxminan 870 million AQSh dollariga yaqin soliq tushumi** yig‘ilgan.

- Ipak Yuli Bank va IFC hamkorlikda kichik va o‘rta korxonalariga kredit berish maqsadida \$10 millionlik qarz liniyasi ajratilgan. Ushbu miqdor kichik korxonalarining moliyaviy bo‘shlig‘i (financing gap) taxminan **\$11,7 milliard**, ya‘ni YAIMning 18 % ni tashkil etishi mumkinligi bilan bog‘liq.

- Bank kreditlari bo‘yicha, 2024-yil dekabr holatiga O‘zbekiston bo‘yicha jami kredit portfeli **39,835 milliard AQSh dollariga** teng bo‘lgan.

Bu ma‘lumotlardan kelib chiqib, moliyaviy resurslar shakllantirishda real ahvolni baholash mumkin — korxonalar auditoriyasi qaerda, qaysi manbalarga murojaat qilishi mumkinligi va qaysi cheklovlar mavjudligi ko‘zga tashlanadi.

Moliyaviy resurslar jalb qilinayotganda risklarni inobatga olish muhim: yuqori foiz, noto‘g‘ri prognozlar, garov yo‘qligi — bularning barchasi korxonaning likvid holatini buzishi mumkin. Shuning uchun har bir kredit, investitsiya yoki boshqa manba bo‘yicha “eng yomon holat”ga tayyor bo‘lish kerak.

Agar bank kreditlari bilan yagona yo‘l tanlansa va bank sektori siqilsa, korxonaga katta muammoga duch keladi. Ichki manbalar, investorlar, lizing, grantlar va boshqa vositalarni uyg‘un tarzda qo‘llash xavfni kamaytiradi.

Jalb qilingan moliyaviy resurs korxonaning strategik yo‘nalishlari, rentabellik prognozlari va ishlab chiqarish imkoniyatlari bilan muvofiq bo‘lishi kerak. Masalan, past rentabelligiga ega loyihalar uchun yuqori foizli kredit olish ma‘qullanmasligi mumkin.

Investorlar, kreditorlar va manfaatdor tomonlar uchun moliyaviy hisobotlar, audit va hisobotlarni ochiq tarzda taqdim etish ishonchni oshiradi. Resurslar qayerga yo‘naltirilganligi va nima natija bergani bo‘yicha aniqlik bo‘lishi zarur. Bozordagi sharoitlar tez o‘zgarishi mumkin (inflyatsiya, foiz stavkalari, talabning o‘zgarishi). Shuning uchun moliyaviy strategiya ham moslashuvchan bo‘lishi lozim — kerak bo‘lsa, strategiyalar qayta ko‘rib chiqilishi, kelishuvlar o‘zgartirilishi mumkin.

Jalb qilingan resurslardan olinadigan daromad (foyda) ularning xarajatlarini (foizlar, amortizatsiya, operatsion xarajatlar) qoplay olishi lozim. Agar resurslarning narxi (masalan, kredit foizi yoki investor dividend talabi) daromaddan yuqori bo'lsa, bu moliyaviy "og'irlik" bo'ladi.

XULOSA.

Moliyaviy resurslarni shakllantirish tamoyillari tadbirkorlik subyektlarining barqarorligi va o'sishi uchun juda muhimdir. Ichki va tashqi manbalarni muvofiq tarzda birlashtirish, risklarni tahlil qilish, shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash, moslashuvchanlik va rentabellik tamoyillariga rioya qilish — bularning barchasi muvaffaqiyat garovidir. O'zbekiston tajribasidan ko'rinib turibdiki, kichik va mikro korxonalar mamlakatdagi iqtisodiy hayotda muhim rol o'ynaydi, biroq ularning moliyaviy ehtiyojlari katta. Shu bois, moliyaviy resurslarni shakllantirish strategiyasini takomillashtirish va yangi instrumentlar joriy qilish juda dolzarbdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov, A. (2023). *Tadbirkorlik subyektlari faoliyatida moliyaviy resurslarni shakllantirish va ulardan samarali foydalanish masalalari*. Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 9-dekabrda "Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va tadbirkorlikni rivojlantirishni jadallashtirish to'g'risida"gi PQ-456-sonli qarori.
3. Nazarov, S. (2022). *Moliyaviy boshqaruv va tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy asoslari*. Toshkent: "Fan va taraqqiyot" nashriyoti.
4. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). *Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiyotdagi o'rni bo'yicha yillik hisobot*. Toshkent: Stat.uz.
5. Rahimov, D. (2021). *Tadbirkorlikda moliyaviy resurslar tuzilmasini takomillashtirish yo'nalishlari*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
6. Qodirova, M. (2023). *Kichik biznesni moliyalashtirishda zamonaviy yondashuvlar va muammolar*. Toshkent: O'zbekiston iqtisodiy tadqiqot markazi.

7. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). *Moliyaviy barqarorlik to‘g‘risidagi hisobot*. Toshkent: www.cbu.uz.
8. Xoliqov, J. (2020). *Investitsiyalar iqtisodiyoti va moliyaviy manbalar*. Toshkent: TDIU nashriyoti.